

Petr Pazdera Payne

Předběžná ohledání

POVÍDKY

CHERM

Praha 2014

Povětrnostní situace

Vítr províval ulicemi, jako by to byly koridory určující směr i rychlost vanutí. Rozdělovaly jej a jako náhon naváděly s umocněnou rychlostí do křižovatek, kde se proudy opět střetávaly, ve vírech, karambolech a piruetách. Přiváděly je do zákrutů uliček starého města a tam, v zákoutích, se to ještě víc kroutilo a svíjelo. Vítr měnil směr a podle toho se měnila i povětrnostní situace v systému uliček, bulvárů, náměstí a plácků, jež hučely mořem jako mušle a coby obrovský ušní boltec odváděly zvuk do tajných chodeb podzemních zvukovodů. Docházelo ke střetům, takřka čelním srážkám na nárožích, prudkým stoupáním, k třepotání a vibracím, saltům a prudkým klesáním. Vichr tryskající z úzkých ulic se utápěl v pomalém, ale mohutném proudě, valícím se bývalými šancemi jako Mississippi. Kolem katedrál se ovzduší točilo jednou po směru a pak proti směru hodinových rafijí. Věže katedrál byly opatřeny četnými otvory, aby se v náporu vzdušných proudů neulomily. Vítr jimi profukoval jako řešetem. Chrličí vyčuhující z kostelních říms duli a hvízdali. Byla noc, a pokud by v kvaltu proběhl ulicemi města osamělý chodec, asi by nasál v chřípí závan sladu z nedalekého pivovaru anebo sirný puch vycházející z chemiček z předměstí na opačné straně města, popřípadě hnilobný smrad vysávaný jakoby rozprašovačem z kanálů. A musel by si tento samotář, vlající ve větru, držet klobouk, pokud by nezápasil s deštníkem převracejícím se naruby a zase zpět. Leč nikde nikdo a vítr byl tím jediným živým; byl to živel vítězí nad ostatními živly, srážející kouř z komínů a zhašející věčný oheň a všechny svíce na hřbitově, lomcující s anténami a satelity, klouzající v kaskádách

© Petr Pazdera Payne, 2014

© Cherm, 2014

ISBN 978-80-86370-54-5

ze střechy na střechu a mávající střešními okny a arkýři, srážející zbytky listoví z dubů, vyšplouchávající vodu z kašny na náměstí a z vodotrysku před nádražím. Vzduch metal koželce mezi stromy. Malá tornáda sosala chrastící listí. Lampy a kandelábry se kinklaly a v jejich světle se kymácela zem jako paluba bouří zmítané lodi. Průchody byly průduchy, podloubí vývěvy, korouhvičky se sem tam točily, až se nejedna z nich ukroutila. Ozývalo se kvílení a nelidská slova; poletovaly vějíře, mastné papírové servítky, dětské větrníky, ptačí křídla; houkalo v klimatizacích, okapových rourách a jiných trubcích. Větro-lamy se lámaly. Ze sanic domů s podloubím vycházela meluzína. Město žilo svou povětrností. Jako by chrápal a oddechoval či sípal opilý obr. Od řeky a od průplavu stoupala mlha i chlad. Duchové letěli povětrím, čerti se ženili. Větrné proudy se mísily na nárožích... A ze skrýše, ze závětří, se vysunul nasliněný prst.

Výpadek

Pěšina přetínala mýtinu a pak pokračovala křovím a pak se šlo kolem nějakých zahrádek a pak cestičkou mezi ohradami a dolů kolem křížku ke konečné tramvaje. Jak se blížil k té konečné, došlo mu, že něco vytrousil. Tam na té mýtině ho něco převratného a jedinečného napadlo. Tam na té mýtině došlo k nvuknutí. Ale teď už neví, neví, i kdyby se rozkrájel, oč se jednalo.

Chodíval mnoho a hlavně za chůze mu přicházely nápady. Pěší putování bylo jeho filosofií, bylo něčím víc než obrazem a podobenstvím života, bylo jeho zjevováním, projevem a doslova cestou s velkým C, jediným opravdovým způsobem bytování na tomto světě. Na dlouhých procházkách krajinou a po periferiích měst vznikaly jeho texty coby produkty nejrůznějších setkání. Setkání s lidmi, s krajinou, se sebou samým.

Sám text jako by byl cestou a cesta textem. Pospojované věty jako by byly pěšinou v krajině slov; jen věty na sebe navazující dávaly těmto slovům řád a směr, tak jako lesy a pole, pastviny s kravami, květiny, skály a cisterny, telegrafní sloupy, křoviska, kříže, lomy, kostely, pahorky a planiny se zjevují právě jen cestou, na cestě, při lidské pouti. Jenom na této trajektorii protínající svět se vyjevuje bytí, jenom za pohybu po úzkém proužku země, tak jako skrze plynoucí a nedokonalou lidskou řeč.

Za chůze tedy přicházela inspirace; zapisoval si nápady, ale ne vždy to bylo možné, nešlo to například za tmy, za deště, při setkání s nějakým člověkem, anebo prostě proto, že neměl u sebe zápisník a tužku. V těchto případech udržel tak tři čtyři myšlenky v paměti; nejhůřší bylo, že pro tu pátou zapomínal první; anebo naopak: zachvátila ho hrůza, jestli si vše pamatuje, zopakoval si pro jistotu předchozí čtyři... a vtom zjistil, že zapomněl tu poslední, nejčerstvější a zpravidla nejzásadnější.

Stál nyní na konečné tramvaje a nemohl si vzpomenout, co to bylo za myšlenku, jež ho zaskočila na té mýtině, chytil ji, svíral ji jako drahokam, avšak vzápětí ji, jak ho proud myšlení strhl zase někam jinam, vytrousil. Nechal ujet tramvaj, sedl si na lavičku a pokoušel se vzpomenout si. Vždyť to byla myšlenka tak jasná, tak průzračná a čirá, že ji nebylo možno zapomenout. A přece! Nedalo mu to, vrátil se na onu mýtinu a nic. Bloumal tam, na chvíli si lehl do trávy, chodil zase sem a tam, snažil se vybavit si, na co myslel předtím a na co potom. Popocházel mýtinou jako geometr bez náčiní. Hledaje onen bod. Ale nikam to nevedlo. Paměti neporučíš. Vnuknutí bylo pryč. Až když se semtělo, vrátil se na konečnou a odjel domů.

Když mu vypadlo nějaké slovo nebo úsloví, popřípadě celá věta, bylo to, jako by se někde propadl chodník, jako by na cestu spadl granát anebo jako by voda strhla mostek. Tentokrát ale chyběl první ukazatel a rozcestník, východisko celého příběhu, cesta se od počátku ztrácela. Chyběla základající inspirace. Byl uvězněn v bodu nula.

Inspiraci považoval za to nejdůležitější v životě a dal by za ni cokoli. Taky že pro ni už leccos obětoval. Vzpomněl si, jak se ho ptala jedna známá (která ostatně dlouho nevydržela): „Co je pro tebe v životě nejdůležitější?“ a on odpověděl bez rozmyslu: „Inspirace.“

Za největší nesvobodu míval ztrátu inspirace a právě toto soukromé neštěstí ho nyní postihlo. Jako by dostal boxerskou rukavicí do spánku, jako by se topil, jako by nevěděl, jak se jmenuje.

Ta myšlenka byla neopakovatelná a výjimečná, to bylo to jediné, co si pamatoval. A taky si uvědomoval, že byla víc než kterákoli jiná myšlenka spjata s místem. S tou a tou konkrétní mýtinou. Snad bylo na ní cosi zapsáno, snad bylo v ní cosi ukryto, ale ne tak, že by se to dalo vykopat a odnést, alebrž právě naopak, tajemství obestíralo paseku, takže bylo všude kolem ní i uprostřed ní, a ona sama byla tajemstvím zahalena a ponořena v něj. V noci nemohl spát, pokoušel se vybavit si klíčovou myšlenku, leč neúspěšně.

Druhý den se opět vypravil tramvají až na konečnou a potom vzhůru mezi ohradami až na onen zakletý palouk. Nešel tam přímo, nadešel si lesem a mlázím, aby přišel na mýtinu ze stejné strany jako včera. A potom kráčel, stejně uvolněně jako včera, i když přece jen trochu stísněně prkenně, doufaje, že dosáhne kýženého efektu a rozpomene se. Myslel na těch pár věcí, na které myslel před oním výpadkem, popatřil vzhůru – jako včera – pohlédl opět k zemi, došel na konec mýtiny, a nic. Nemohl si vzpomenout. „Včera ale bylo jiné počasí, jiné světlo,“ napadlo ho vysvětlení. Začal vést sverepou samomluvu. Jako by se někomu, kdo byl ale vposledu on sám, omlouval. Došlo mu, že včera, když přecházel inkriminovaný palouk, byla taky jiná hodina. Protentokrát se vrátil domů brzy. S tím, že se musí lépe připravit, vyhlédnout podobný den, podobné nasvícení, být tam ve stejnou hodinu.

Vrah se vrací na místo činu a on se taky vracel. Podobně jako vrah nemohl zapomenout. Nešlo to vytěsnit. Byl posedlý onou neznámou myšlenkou, jako kdyby měl špatné svědomí. Byl jí doslova stravován. Pro usnadnění práce přivalil kameny, aby jimi označil klíčová místa, kde asi myšlenku vytrousil. Doma si udělal pláněk prostoru a zakreslil do něj ona místa doličná. Mapoval cesty svého myšlení. Přicházel a nosil stejné oblečení, přicházel ve stejnou hodinu, chodil jen ve dny, kdy nebylo pod mrakem. Připomínal fotografa, který čeká na jedno jedinečné nasvícení, jemuž byl jednou přítomen, ale neměl při sobě fotoaparát. Chodil okolo toho jako kolem horké kaše, ale ta kaše už dávno vystydlá. Nadcházel podzim, s ním i nižší slunce, delší stíny, dřívější setmění. Bude tedy muset počkat do jara. Jeho regres se prolnul s koloběhem návratů v přírodě. Vzpomněl si, že poklady se prý také otvírají jenom jednou za rok, na Velký pátek. Na pár měsíců bude mít klid. Pocítil jistou úlevu. Úlevu odkladu a cosi jako jistotu věčného návratu.

Minula zima, přešlo jaro a nadešel památný letní den. Z šatníku vytáhl stejné kalhoty a stejnou košili, jaké měl tenkrát na sobě. Zkontroloval účes před zrcadlem. Jel o tramvaj dřív, co kdyby měla tramvaj výpadek nebo zpoždění. Musel by čekat zase

celý rok. Měl slavnostní náladu. Těšil se na odhalení. Byl si jím jist. Vzal to zase obchvatem k inkriminované planině. Loudal se, měl dost času. Pocítil vzrušení, zmocnily se ho pochybnosti. Od loňska už odvykl těmhle výpravám. Obestřelo ho dějà vu. Ano, dnes je příhodný den, i počasí včetně slunečního svitu a jižního vánku spoluvytvářelo vhodnou konstelaci. Vracel se do zahrady, tam někde na něj čekal jeho strom poznání.

Procházel lesíkem, za nímž se rozkládá ta tajuplná mýtinka. Mezi kmeny borovic uviděl proti světlu nějaké postavy. Když přišel blíž, zjistil, že jsou to policisté. Pohlédl směrem k ústí cesty na mýtinu a nemohl si nepovšimnout policejní pásky, jež zabraňovala přístupu všem nepovolaným. Páskou byla obehnána kolem dokola celá mýtinu. Zastavil se poněkud zmaten.

„Co tady hledáte?“ přikvačil k němu uniformovaný policista. „Inspiraci,“ odpověděl bez rozmyslu.

Vše je ztraceno. Nikdy se nedozví, co mu bylo v zapovězeném prostoru vnuknuto. Tajemná mýtinu se stala místem zločinu, jako by jej sám svým počínáním přivolal, anebo naopak, jako by ho zločin nepochopitelným způsobem přitahoval, jako by to byl právě jakýsi kainovský zločin, který si nemohl vybavit. A onen zločin je též tím, co brání v návratu.

Uniformovaný policajt přivolal detektiva v civilu. Je nasnadě, že toho, který hledal inspiraci na místě zločinu, začali považovat za hlavního podezřelého.

Oběšený dům

Je třeba přiznat se ke svému oběšenci. Snad v každém domě je zakletý sebevrah, říká se. V každém domě je nějaký ten kostlivec ve skříní. My s bratrem jsme se k němu hlásili. Byla to jeho teorie, kterou mi vštěpoval: nezastírat si, co se stalo, naopak, přijmout to za vlastní. Ukázal mi kus provazu a řekl: „Tato jest relikvie, která musí zůstat v domě.“

Po uplynulé předlouhé době se vracím a říkám si: lépe by bylo, aby věci nebyly, než aby byly takto, když les je vykácen, louky zarostlé houštím. A na horizontu větrníky na výrobu elektřiny. Měl jsem z toho všeho sebevražednou náladu. Sebevražedná nálada – nic neříkající výraz. Kdyby šlo o pouhopouhou náladu, rozpoložení, tak by to nestálo ani za řeč. Jako by nebylo nic mezi – nálada, rozmrzelost, a pak rovnou sebevražda. K popisu celé té škály mezipoloh mi chybí slovník. Ta změněná tvářnost krajiny mě děsila. Přesvědčovala mě o mé neexistenci. Už ani vzpomínky na to, co bylo a co je pryč, není od čeho odvíjet a odvozovat. Nejen čas je pryč, ale i místa propadla kamsi.

Vzpomínám, jak to bylo tenkrát, když jsme se sem s rodiči přistěhovali. Bydleli jsme v hotelu ve městě, a táta šel s původním majitelem Toulem k notáři podepsat smlouvu. My s bratrem a s maminkou se zatím procházeli po městečku a čekali na něj. Pak jsme se tam odjeli podívat. Byl to takový mezistav, ještě jsme do domu nemohli, ale už jsme věděli, že bude náš. Můj bratr už tak mluvil, říkal náš dům, budu tam mít pokoj a pověsím si plakáty. Mě nezajímalo, jestli si něco pověsím na zdi, ani náhodou mě nenapadlo, že bych tam mohl mít svůj pokojík. Kolem projel na kole Jarin, i ten už věděl, že to bude náš dům. My jsme ještě nevěděli, že se ten místní vagabund jmenuje Jarin. Jeho kolo, to byl starý model s torpédem, s vlašťovkami a s dřevěnými

rukojeťmi, s přední pákovou brzdou. Brzy jsme se s tím strojem měli seznámit, Jarin nám ochotně bicykl zapůjčoval, ještě než nám táta pořídil vlastní kola.

Vrátili jsme se do našeho původního bydliště, do podnájmu v krajském městě, a čekali, než se dům přepíše na nás. A do toho přišla ta zpráva: slyšeli jsme otce, jak říká polohlasem mamince v kuchyni, mysleli si, že už spíme, abychom to neslyšeli: Toul si vzal život. Divná formulace, vzít si život, říká se to tak. Když si něco vezmu, když někomu něco odeberu, tak bych toho měl nabýt, měl bych o to být bohatší. Mělo by se říkat: odevzdat život. Jenže to zní, jako by člověk odevzdal něco, co lze odevzdat, znamenalo by to: složit břemeno a jít dál o odevzdané lehčí. Mělo by se říkat: připravit sebe o sebe. Ani to nezní rozumně. Nechám toho. Všichni vědí, o co jde. Anebo právě že nevědí. Nikdo z živých, ba ani nikdo z těch přirozeně umírajících nemůže vědět.

Takže jsme se nastěhovali po oběsnici. Rodiče to před námi tajili, nikdy se o tom nemluvalo, ale všichni jsme o TOM věděli. Jednou v létě, seděli jsme po večeři, byla už tma a zůstaly otevřené dveře do síně – a ve světelném obdélníku futer se zjevila silueta muže. A zase zmizela. Kopl jsem bráchu pod stolem a sykl: „To je on!“ Otec vstal od stolu a vyšel ven. Bratr byl přesvědčen, že nemá cenu jít za duchem, za zjevením, za přeludem, já vyběhl přes verandu za tatínkem na zápraží a uviděl jsem, jak rozmlouvá s mužem pod venkovní lampou, jejíž žárovku kryl cylindr z čirého skla a poletovaly kolem ní můry. Lepily se na osvětlenou bílou zeď, a opíral se o ni taky ten nezvaný návštěvník. Zjevně to byl opilec, který s oběsnicem neměl nic společného. Vypadalo to, jako by se ti dva znali: otec opilci vysvětloval, že by se neměl opírat o náš dům a že by měl jít domů a lehnout si do postele, jako kdyby mohl venku umrznout, přestože byla horká letní noc. Měls pravdu, řekl jsem pak bráchovi. Nebyl to on.

„Proč by to měl být on?“ řekl mi na to.

Proč by to nemohl být on, podivil jsem se.

„Přišel přece zvenčí,“ odvětil stručně a jasně.

Ta epizoda v nás potlačila zbytky přirozené pověřivosti a přivedla nás k naprosto racionálnímu uchopení věci. Proč by se měl mrtvý vracet, když je pořád tu? Když je součástí chalupy. Když chalupa je oběšená i s ním. Byli jsme domem oběšencovým a byli jsme na to hrdí. Kus provazu, který jsme opatrovali a pro nějž jsme vyrobili tabernákl, představoval hráz proti jakýmkoli pověrám. Žádný viselec nemůže strašit, protože o něm víme, protože ochraňujeme jeho památku. Žádný kostlivec nás nemůže ohrozit – poučoval mě starší a chytřejší bratr –, jestliže ho nezavíráme do skříně, ale naopak necháváme ho volně se procházet po baráku, popřípadě ho alespoň uchováváme v tabernáklu, který je opakem skříně, protože bývá otvírán a jeho obsah vystavován při zvláštních příležitostech, jimiž byla výročí a návštěvy kamarádů. Kostlivec se může kdykoli povětrat.

Nechal jsem auto na návsi, abych se mohl projít. Abych mohl na vlastní nohy projít tím neexistujícím lesem. Abych si připomněl, jak to bývalo, když se za ním zjevila chalupa. Když se za ním vynořila poprvé a maminka řekla: „Tak tady budeme bydlet.“ Byl to malý lesík, ale činil z našeho domu takřka samotu. Odděloval jej od vesnice. Byl květen a vzpomínal jsem na jiné květny, s častými bouřkami. Miloval jsem ty okamžiky, kdy všechno spadlo, kdy polevil napětí v přírodě i v člověku, setmělo se a začaly práskat první hromy a rozhučela se střecha padajícím lijavcem. A pak už bylo slyšet jen valící se proudy vody ve strouhách i mimo ně. Stával jsem na verandě a pozoroval živly. Vybíhal jsem i ven, abych nebyl pouhým pozorovatelem, ale tak to bývalo až později. Rodiče se pak durdili: chceš se zabít, vždyť do tebe mohlo prásknout, chceš se nachladit, vždyť jsi celý promočený.

Když jsem byl starší, vybíhal jsem ven před bouřkou, abych pomohl nejbližším, a přece dost vzdáleným sousedům kupit sena. My jsme louky neměli a s tím, co přináleželo k domu, moc práce nebylo. Fascinovalo mě, jak se stébla trávy spájejí a vytvářejí vazbu a strukturu, jež dovoluje vytvořit pozoruhodné stavby pomocí hrábí, vidlí a tyčí. Miloval jsem tu kvapnou práci, to dobrodružství, zda stihneme skupit, než to spadne, anebo ne, než

přikvačí bouře. Bylo v tom trochu pověrčivosti, zaklínali jsme a mrštnými pohyby hrábí odháněli ducha bouře, aby posečkal. A zároveň, když jsme to stihli, většinou ano, stalo se nám to až věšteckým znamením zdaru a příslibem dobré budoucnosti.

Můj bratr pohrdal zemědělskými úkony, nerad se hrbil, nerad se potil, podezřívával sedláky z otročení půdě, z jakéhosi kultu země a z pověrčivosti. Neměl rád jejich pranostiky, jeho vlastní pozorování vyvracela jejich platnost; zato těm, kteří je vyslovovali a brali vážně, byly něčím víc než přírodním zákonem. Bratr nebyl tak sentimentální jako já. A proto mu nevadilo, když jsme po smrti rodičů dům prodali. Nedokázali jsme se dohodnout, jeden neměl na vyplacení toho druhého, a tak se stala ta chyba. Měl jsem ten náš dům přece jen hodně rád. Ale to mi v plné síle došlo až dodatečně.

Bouři jsem pak samo sebou přečkával u těch vzdálených sousedů. Líbila se mi jedna z jejich tří dcer, jmenovala se Milena, myslel jsem na ni ještě dlouho po tom, co jsme dům prodali. Takové myšlenky jsou u starých mládenců obvyklé. Ale nebyl jsem pro ni tehdy zajímavý, byl jsem o rok a půl mladší, a to hraje v mladistvých letech svou roli. Dostával jsem za svou práci najíst. Hráli jsme s děvčaty karty – prší, dokud nepřestalo pršet; potom jsem šel a dostal jsem ještě koláč nebo buchtu na cestu. A nasával jsem zhluboka svými nozdrami výtečný vzduch po bouři. Teď je dům zavřený, kdoví kde bydlí, kdoví zda dům ještě patří té rodině.

Také polní cesta se proměnila. Mez nad úvozem byla stržena buldozerem, aby polňačka byla širší a aby byla průjezdná pro nákladáky, o nichž svědčil masivní vzorek v obnažené půdě. Netušil jsem ještě, proč byla ta cesta, po níž se za mého dětství jezdilo s koňmi a svázelo se mléko, takto zplundrována. Jezdili jsme po té cestě na kole s Jarinem a s dalšími kluky. Jezdili jsme tudy na koupaliště, jezdili jsme vpozdvečer hrát fotbal na hřiště za vsí, jezdili jsme posledního dubna pálit čarodějnicí na hřišti. Nebylo to žádné zvláštní hřiště, byl to nakloněný palouk s jednoduchými brankami. Vatra byla obrovská, a pálily se na ní taky pneumatiky. Pílo se a zpívalo. O jedněch čarodějnicích jsem se poprvé opil. O jiných čarodějnicích jsem se poprvé líbal. Jednou byla úplná

tma a vzali jsme to s Jarinem přímo přes les, až jsme si málem vypíchli oči a museli jsme si, tápajíce, chránit obličej před větvemi.

Když jsme dům spolu s bráchou prodávali, když už byla smlouva podepsaná a došlo na předání klíčů, procházeli jsme naposledy dům; zastavil jsem se na půdě. „Ještě něco,“ pravil jsem a poklepal na půdě do skříňky, kterou jsme kdysi zabudovali do výklenku v komínové zdi. Otevřel jsem relikviář před novými vlastníky. Byl tam. Ukázali jsme jim relikvii a vyjevili jim, co se v domě stalo, tedy že se jeho původní majitel na trámu na půdě oběsil, a vyprávěli jsme jim, jak bratr odřízl kus provazu, který tam po něm zůstal viset. Manželka toho podnikatele, který dům kupoval, se vyděsila. „Kdybyste nám to řekli hned, tak bysme dům nekoupili.“

Pokusil jsem se jí vysvětlit, jak je nutné, aby se oběšenému v domě zachovávala úcta, nabádal jsem nové domácí, aby na něj nezapomínali, aby si ho občas připomínali. „Relikvie musí zůstat v domě,“ reprodukoval jsem dávná bratrova slova. Ten k tomu jenom lakonicky dodal: „Říkali jsme tomu tabernákl, ale tabernákl je něco jiného.“ Měl tu věc za dětskou pošetilost a nejspíš by se k tomu všemu, co jsme v dětství dělali, kdybych tu Pandořinu skříňku neotevřel, nehlásil. S klidem by na kus provazu i s tabernáklem zapomněl. Paní se ptala, jestli si to nechceme vzít s sebou pryč, a já ji ještě jednou zaříkával, aby provaz v žádném případě nevyhazovala nebo nepálila nebo nějak jinak neničila. Tabernákl by se snad mohl nahradit něčím jiným, ale provaz nesmí za žádnou cenu překročit práh domu.

O-běsit se znamená obklopit se běsy, a ten provaz vás před běsy ochrání, varoval jsem ji. Zřejmě marně, protože když jsem překročil horizont, chalupa ne a ne se zjevit. Díky chybějícímu lesu by už měla být vidět. A pak už nebylo pochyb: stavení je pryč! Jako kdyby dům byli oběsili a potom odřízli. Došel jsem až ke strženému domu, abych ohledal tu ohavnost spuštění. Zbořeníště, a vedle něj vyhloubená díra. Dno díry již zaléval betonový základ. Z něho trčící pruty armatury. Otočil jsem se spěšně a vydal se zpátky k automobilu. Z prověšeného šeroširého půnebí už začínalo hřmět. Vrtule na obzoru nabíraly na obrátkách.

Noci, vsi

Jsem tajemný vypravěč. Vždy přítomen i nepřítomen. Jako spáček mezi bdícími. Jako bdělý mezi spáči. Bdělý jako onen řidič... Když osádka spala, bylo v tom cosi nelidského, ty spící osoby, jako by taky spal. A snil, že řídí auto. Pozoroval jsem spolu s ním průtrž mračen nad krajinou, již přetínala dálnice. Stěrače na plné obrátky. Mžítka před očima. (Jindy bdím, protože někde jinde někde daleko někdo jiný taky nemůže usnout.)

Jsem tajemný vypravěč. Neboť vypravěč je vždycky tajemný, utajený. Tak často skrytý, všemu nablízku a přece neodhalen, absconditus jako Bůh, vidoucí do duší i do snů lidí, měnící styl vyprávění podle postavy, k níž se právě přidruží, pozorující svět jejíma očima, nesmiřitelný kritik, hýřící upřímností, nikoli však na svůj účet, zkoumající myšlenkové pochody i choutky a vnitřnosti své oběti či svého oblíbence; ví, co si kdo myslí, co kdo cítí, jestli se právě potí nebo chvěje, je jako veš nasazená do kožichu, jako had, který se hřeje na prsou, pilná včela létající od hlavy k hlavě, nebo snad dotěrná moucha. Parazit lidské nevědomosti a nedokonalosti. Hledí do budoucnosti i do minulosti a jako cvrlikající vrabec na střeše sděluje důvěrnosti nevědomým čtenářům. Bez nepřítomné přítomnosti vypravěče nevěděl by čtenář zhola nic, nechápal by souvislosti, sledoval nesrozumitelný němý film.

Jsem tajemný vypravěč. Ačkoli vidím všem do hlavy, pro všechny jsem tabu. Jsem jako zemřelý, o kterém se nemá mluvit. Visím ve vzduchu. Prolétám místností, když není co říct. Jsem Hermes. Snovač dějů, alespoň v literatuře.

Jsem svobodný a sleduji oddanosti či spíš zaprodanosti lidí. Neboť člověk je přibit k zemi, ke kříži, ke svému osudu. Jako zemědělec sehnut a zabořen v poli, jako ta bába zalomená v pase a sehnutá nad plodinou.

Přestal jsem se zajímat o řidiče toho vozu. Ostatně brzy bude vystřídán a také usne. Probouzí se jeden na zadním sedadle. Jmenuje se Jiří. Pozoruje babku v poli včelího máku. Pozoruje hory zdvihající se hned poza poli, tvořící křivku horizontu.

„Půjdeme do hor, a uvidíme obrazy!“ říká si pro sebe, nebo mu to říkám já. Odloudil jsem ho od party, nebo ji opustil sám.

Vraceli se ze společné akce z jihu. On tlumočník, oni účastníci jakési kulturní delegace. Vzpomínal na dávné časy, na zapomenutost tohoto kraje. Jezdával sem. Ještě na chvilku zdřímne, a zhruba za pět kilometrů, již v lůnu hor, se nechá vysadit.

Vystoupil na rozcestí v zatačce, chvatně se s druhy rozloučil. Vyžádal si ještě svůj podíl sendvičů a ovoce, jež dostali na cestu. Hodil si tašku přes rameno, přešel mostek nad říčkou a pokračoval podél potoka vzhůru ke klášteru. Naposledy tu byl ještě se svojí dívkou, s níž se však záhy rozešel. Ani tak moc na ni nemyslel. Zato představený kláštera Cyril, který mezitím zkulatěl a proplešatěl, se hned po pozdravení na ni zeptal.

Jako vypravěč vím, jak to tehdy bylo: Šli kolem, a bylo už kvečeru, chtěli požádat o nocleh. Přiblížili se k prostému monastýru, když právě jakýsi ďáček svolával ostatní mnichy na bohoslužbu. Svolával je údery na dobře znějící dřevo, připomínající svým tvarem i velikostí pádlo. Shodili batohy, vešli do kostela a prostáli celou tu dobu, než obřad skončil, u zadní stěny. Okny proudilo dovnitř do svátostného prostoru světlo zapadajícího slunce, odráželo se od zlatého pozadí ikon a brlení ikonostasu, a takto skrápělo i jejich oči a sítnice. Také dlaždice se leskly. Zpěvy byly nádherné, ale přece jen trvaly dlouho. Mezitím se smráklo tak, že zlato už jenom žhnulo a nebylo rozeznat, co je na ikonách vymalováno.

Cyril se ujal příchozích. Jako obratný vypravěč vím, co prožíval. Jenom já a on. Ta nečekaně se objevivší dívka znamenala pro něj zjevení z minulosti. Byla až děsivě podobná té, s níž se rozešel, než se dal na mnicha a na studium teologie. Tehdy se ještě jmenoval Hercul, než přijal jméno Cyril a vzdal se světa. Šíp bolesti projel jeho tělem. V jedné knize choval její fotografii. Kdoví

jestli si to nenamlouvám, řekl si a odešel se podívat. Ta podoba! Ještě větší, než jsem si myslel.

Vrátil se k hostům. Samozřejmě, ubytuje je, musí se jen zeptat, jestli jsou manželé. V opačném případě by museli spát odděleně, každý v jiné místnosti, v jiné cele. A těch je tu dost. Ten její přítel byl zaskočen; kdyby byl pohotový, řekl by, že manželé jsou. Jako když praotec Abraham naopak zapřel svou ženu a zalhal, že je to jeho sestra. Jeho někdejší snoubenka se jmenovala Cristina, a on takto sám pro sebe pojmenoval nečekanou návštěvnici. Bála se. Zlobila se na svého přítele, že nebyl dostatečně pohotový. Copak by kontroloval jejich pasy, jestli jsou, nebo nejsou manželé? Nekontroloval. Chvilku to vypadalo, že odejdou, pak se rozhodli zůstat. Nechal zatopit v kamnech ve dvou celách, do nichž se vcházelo z otevřeného dvora. Celou noc Cyril nespál. Zápasil s pokušením. Vstát a jít k ní. Obstál, jinak by tu již nebyl igumenem.

Jiří nyní vzpomněl na onu noc. Brzy po návratu z cesty se rozešli. Jako by se tehdy něco přihodilo, nemohla spát, jak se celou noc bála; ano, byl jsem neobratný, nechal jsem ji spát samotnou. Dokázal si někdy nesmyslně něco vyčíst až z odstupu času. Dokázal litovat i po létech. Představil si noc s ní tehdy tady v klášteře. Byl by ji tu chtěl mít pro sebe, spojit se s ní na posvátné půdě. Možná kdyby tehdy byli spolu, možná že pak by se nebyli rozešli.

Zeptal se, zda by nemohl přespát. Otec Cyril mu řekl, že tu vše přestavují a že nemají místo. Ještě se přeptal, jestli si Jiří onu dívku nakonec vzal, a on přiznal, že ne. Rozloučili se. Cyril dal poutníkovi na cestu posvěcený koláč a požehnal mu. Jiřího ještě napadlo, aby zatahal igumena za dlouhé vousy. Míval takové potouchlé nápady. Jako například jednou, v nějakém katolickém kostele: co takhle kousnout kněze při přijímání, když vkládá oplatku přímo do úst.

Šel do kopců. Seshora se ještě párkrát podíval, jak se zastavil a popadal dech, na prosté a poněkud hranaté dvě cibule chudého monastýru. Byla to oproti tehdejší návštěvě tak krátká návštěva! Dýchal a cítil čerstvost vzduchu uvnitř v plicích. V trávě kulaté

hlavy klouzků či nějaké jiné houby, jako by to byly bílé oblázky. Přemýšlel o tom, proč se říká: na houbách. Slýchával, jako každé dítě: „To jsi byl ještě na houbách.“ Co to má znamenat? Že někde mimo tento svět čekají lidi na zrození a sbírají se tam houby? Třeba se tak mluvilo o tom, kdo zrovna nebyl doma, a nikdo nevěděl, kam zmizel, kde je mu konec, šel prostě na houby, byl pryč, a přeneslo se to na něčí zatím ještě neexistenci. Anebo je v tom cosi biologického, napadlo ho. Houby jsou sice, jak se učili ve škole, živou přírodou, ale nejsou to ani rostliny, ani živočiši. Jsou něčím živým před vším živým.

A bylo by tu ještě jedno vulgární, freudovské vysvětlení, vycházející z tvaru hub, ale to Jiřímu na mysl nepřišlo.

Vzbouřit se proti vši osudovosti. Proti té nádrži předků. Dědičný majetek, dědičné nemoci, dědičný hřích. Zůstat na houbách, napadaly ho nesmysly. To asi ten vzduch, řekl si. „Půjďme do hor, a uvidíme obrazy,“ vybavil si tu větu a vyslovil ji nahlas, stál a rozhlížel se. Kde ji kruci už jednou slyšel! Uši mu prosvítaly ve slunci. Nachové plachty. Cítil jimi jemný vítr. Předtím, když přemýšlel, nic neslyšel, teď, když dopřemýšlel, uslyšel hejna štěbetajících ptáků, nejspíš vlaštovek. Jako když se znenáhla spustí déšť.

Zastavil se, opět se rozhlédl do kraje a přehlédal kopce vysočiny, jež se před ním otvírala. A taky mraky nad nimi. Kouřové a pěnové černobílé obrazy těch hor v zrcadle na stropě ponebí. Bobtnaly a nadouvaly se, atrofovaly. Dorazí do vesnice, kterou znal rovněž z dřívějšíka, jistě v ní najde nocleh. Sklopil hlavu k zemi. A zase celé flotily hub.

Šel pěšinou, pak polní cestou, podél nějakých ohrad, až dospěl k jednomu z křížků, jimiž je ohraničena ves. Posvátný oksek lidského společenství. Nesestoupil hned dolů do vesnice, ale šel po obvodu, od křížku ke křížku, až dorazil docela daleko za vsí na hřbitov.

Hřbitov je mimo obec kvůli strašení, aby mrtví nevstupovali příliš do světa živých. Ale i tak děda Šubrt chodil strašit zpátky do chalupy a štipal jim tam dříví, jako to dělal v posledních letech svého života. Jednou když vezli rakev... ve srázu

pod hřbitovem se převrhl vůz. Utíkali za zvířaty, mrtvý přece neuteče (!), když se vrátili s voly k povozu, mrtvý byl pryč. Došli k němu domů; seděl, jedl a kouřil, a divil se, co že ho zavírali do rakve.

Navštívil poprvé tenhle prostý hřbitůvek, jehož malé hroby se chýlí pod vysokými smrky, kterým tady říkají jedle. Při minulé návštěvě se na hřbitov nevypravil, proto teď zašel sem, za mrtvými, ještě než sestoupí dolů k živým. Křížky jsou ozdobeny igelitovými pentlemi, nepravidelné písmo náhrobních kamenů obráží spíš než neumělost jakýsi pohřební spěch. Kněz se tu kdysi modlival u „kaple“, což je krucifix uprostřed hřbitovního pozemku. Šel tedy opačným směrem, než chodívává pohřeb, od hřbitova ke kostelu a potom k domu; kdoví ke kterému. Kde a jestli ho nechají přespat.

V kostele probíhalo modlení. „Matko Stvořitele – smiluj se nad námi, bráno nebeská – smiluj se nad námi, dome zlatý – smiluj se nad námi, archo úmluvy – smiluj se nad námi...“ Vylezl opatrně, aby schody ani nezavrzly, na kruchtu. V lavicích pod sebou uviděl jen několik hlav v šátcích a muže předčitatele klečícího u oltáře s figurami pastelových barev. Připomínaly svou barevností zahradní trpaslíky. Šňůra světýlek kolem reliéfu Panny. Kostel jako by byl takovým dětským koutkem. Místem naaranžované dokonalosti a sladkosti. Nádobo počestnosti, dome zlatý, archo úmluvy! Povšiml si nových plastových oken. Poprvé uviděl něco takového v gotickém oblouku. Samo sebou, je to pseudogotika, tak proč ne pseudookna.

Vycházel coby největší kající jako poslední. Teď si všiml, že i dveře jsou plastové. Předčítatel ho přivítal se slovy, že je rád, že hledá spasení, a nabádal ho, aby nevynechával bohoslužebná sejití. Předčítatel měl rád svou roli a kvitoval, když nedojel kněz, koneckonců i babky chodí radši, když je to bez něj, víc se modlí a víc si zaspívají.

Byla už skoro tma, když vešel do hospody. Přímo z venku z trojúhelníkové návsi se vcházelo do malého sálu. Žádná před síň. Nikdo tam nebyl, jen hostinský. Usedl a poručil si místní pálenku. Pak přišel první host a oba si vzpomněli, že se znají.

Od minula. Byl to Ferda. Rozpovídal se, že obec vymírá, lidi se stěhují do měst a navíc není „žádná natalita“, říkal:

„Umřít jich umřelo hodně, vloni zemřeli jenom dva lidi, a to je pěkný, za jeden rok zemřeli jen dva lidi, byly některý leta, kdy z takhle málo lidu zemřelo devět deset lidí, a to je velkej procent.“

A pak se taky zeptal na tu „krásnou holku, co tu byl tehdá s ní“. Nebýt jí, sotva by se na Jiřího pamatoval. Musel přiznat, že o ní nic neví, jelikož už se rozešli a z Jiřího se stal starý mládenec. Ferdinand na ni musel po té jejich návštěvě před lety ještě dlouho myslet. A pak se stočil hovor někam jinam a následovala řádka štamprlat.

„Všecko je to takovej stín toho, co bejvalo,“ stěžoval si Ferda. „Kulturák bejval plnej. Teď je to tam prázdný. Zarostlý pavučinama.“

Tehdy když tu byl Jiří s nepravou Cristinou, bylo právě posvícení a tančilo se na udusané hlíně v tom kulturáku pod kostelem. Šli tam a ona dokázala probudit k životu chlapce znavené po celodenní dřině na lukách. Už tehdy bylo citelně málo mladých. Pár děvčat zůstávalo na ocet, seděla na židlích při stěnách. Veselí několika tančících na populární hity z magnetofonu se utápělo v rozlehlosti sálu, osvětleného několika slabými žárovkami. Chlapci byli zaneprázdněni donáškou pálenky. S Jiřího holkou přišli na parket kluci, a pak se i ty na ocet taky zvedly. Bylo veselo a kulturák svítil do bezměsíčné noci.

Vzpomínali a pili a potom Ferdinand poslal Jiřího do jedné z opuštěných chalup, protože se mu chtělo spát. Rodina odešla do kraje a svěřila Ferdovi klíče, aby na dům někdo dohlédl. Chalupa nebyla vůbec vybydlená, jako jiné domy ve vsi (u některých byla již vybitá okna), odešli teprve před nedávnem, na stěnách visely ještě svaté obrázky, křížky, v kredenci leželo nádobí, postele měly peřiny. Bylo tam jenom trochu zatuchlo.

Jiřího přišli navštívit sousedi, říkali: „Přišli jsme se na vás podívat, na souseda.“ Taky nakoukl modlitebník a nějaké tetky, které viděl v kostele, říkaly, že jsou teta ta a ta, teta Milča a tak podobně. Další vypadali, jako by měli na obličejích masopustní

masky, asi proto, že měli temná pootevřená ústa a jako by byli trochu nalíčení, přepudrovaní. Ležel naznak na posteli, takže se k němu nakláněli a on v nich rozpoznával obličej z oválných medailonů na náhrobcích. Pak se polekal, jako by se na něj na jednu jakoby sesouvala zem.

„To nic, přišel jsem tě jen přikrýt, aby ti nebylo zima.“ Byl to Ferda, přišel ho přikrýt pořádnou tlustou houní.

„Aha, tak to je fajn. Děkuju. Díky!“ A propadl se hned pod tím příkrovem do bezesného, velmi hlubokého, šerého spánku.

Někdy uprostřed noci se probudil, deka ho tížila po celém těle, byl strašně zpocený. Měl na sobě ještě kalhoty i svetr. Setřásl ze sebe tu plstěnou houni, vztyčil se v pase a zíral do naprosté tmy. Natahoval krk, napínal uši, cosi bylo slyšet, slabé dunění se neslo přes zdivo domu. Nejspíš dobytek z vedlejší chalupy: v chlévě se převalují krávy anebo trou zadkem koně o ostění, říká se, že kuň spí vstoje, ale možná to není tak úplně pravda a taky se převalují. Zapomněl, kde se nachází vypínač, vlastně to ani nevěděl, někdo musel zhasnout, vstal, šátral po stěnách, narážel do obrázků, bloudil rukama kolem futer dveří, vypínač ne a ne najít. Potřeboval by se vyčurat a najít svoje zavazadlo. Zakopl o židli, stál v temnotách jako slepec. Kdyby se aspoň dovedl vrátit do postele, lehl by si a počkal v ní do rána. Uvažoval, kolikrát se otočil, kde by tak ta postel mohla jenom stát. Avšak nikam to nevedlo. Zkusil někam vyrazit, nakopl cosi pevného, byla to dřevěná pelest, nějaké jiné ovšem, nerozestlané postele, vlezl do ní a velmi rychle usnul, nyní již o poznání lehčím spánkem. A přicházely obrazy, plody tohoto poznání.

Jenže ani vypravěč neví vše, nebo spíš: nevidí vše. Nemůže vidět do všeho, co klíčí a co se rodí v člověku. Jiří ty obrazy pro jistotu fotografoval, jenže i to byl sen, takže s probuzením byly pryč a nikdo je už znovu z nebytí a ze zapomnění nevyvolá. S prvními kohouty se Jiří probudil a konečně se zorientoval. Sledoval světlounce oranžovým úsvitem zalitou vesnici. Zdí, zídky, věž kostela, lesknoucí se okna, střechy. Kohouti kokrhali opravdu velmi dlouze. Naslouchal tomu kuro-pění. Ze snových obrazů se mu vybavovaly pohopouhé útržky. Vybavil si jakési

okřídlené věže tvořící věnec kolem vesnice. A taky plující mraky. Co s tím, když na mraky není třeba zvláštních vizionářských schopností a lze je spatřovat víceméně kdykoli? Oblaka sama jsou zhmotnělá fantazie. Do nebes proto člověk odpradávná promítal své bohy. Ale Jiřímu se přihodilo něco opačného. Promítla se mu dovnitř. Oblaka se objevila v jeho nitru. V jeho jinak dosti malinké dušičce. Oblaka bujela v jeho mysli, oblaka plula nad potměnou krajinou snů. Oblaha pod klenbou lebeční. Oblaha naruby.

Ráno přišel Ferdinand s vejci a chlebem a hrnkem kávy, a prý jak se vyspal. Jiří, vědom si zvláštnosti té noci, vyprávěl, jak nemohl najít vypínač, a oba se tomu chechtali. Ferda tvrdil, že když přišel s dekou, bylo už zhasnuto. Jiří se nasnídal, objali se na rozloučenou, a on vyrazil dál do hor a do lesů. Jeho cesta vedla kolem obrovské jeskyně.

Jeskyně je, přinejmenším od časů Platónových, obrazem lidské duše, a tak není divu, že se Jiřímu spojila s nočním dobrodružstvím jeho spící mysli. Vstoupil. V chabém světle z ústí sluje rozeznával krápníkové útvary. Litoval, že nemá s sebou nějakou svítilnu. Mohl by dál a hloub. Tam někam do kasemat stvořených nikoli lidskýma rukama, ale přírodou samou. Hlubinným chladem podél podzemního potoka. A pak se mu to spojilo. Noc a sluj. Klenba nebes a klenba dutého veleprostoru pod skalou. Co venku, to uvnitř. Jeskyně byla oblohou a její stěny i strop tvořila kamenná mračna.

Nejradši bych tady v té přírodní tlamě svůj objekt zájmu zanechal a vydal jej čtenáři napospas. Nicméně určité vypravěčské konvence mě nutí, abych dofabuloval Jiřího nenápadný příběh.

Když sestoupil smíšeným lesem do údolí a dostal se až na silnici, zkoušel stopovat. Vzal ho muž, který řídil velmi nebezpečně. Byl to malý plešatý neurotik s orlím nosem a krhavýma očima. Pospíchal. Začínal předjíždět právě tam, kde začínal zákaz předjíždění. Přidával před zatáčkami. Nedodržoval bezpečnou vzdálenost. Jiří se nejprve bál, vzpomněl si, že se mu v noci mimo jiné něco podobného zdálo, snažil se s mužíkem komunikovat, ale on jenom odsekal. A pak našel způsob, jak

jízdu nevnímat: dívat se do oblak. Napojit se na ně. Pozorujete-li oblohu, přestáváte vnímat vlastní pohyb. Relativně vůči tomu, co je nahoře, se v podstatě vůbec nepohybujete.

Mračna připomínala lesklá těla žraloků a sledů či trupy letadel. Vlny oceánu se rozbíhaly do dálky, pás ocelové modří lemoval obzor. Tu a tam krajkoví a ostrovy zasažené celulitidou. Zprava připlouvající mohutný sněhobílý ledovec. Tektonické pohyby nepravých ker, ve spárách mezi nimi bublající vyvěřeliny. Na pozadí mas rychle plachtící křídla ptáků bez těl i bez zobáků. Utržená křídla. Mnohoprsté ruce. Korouhve. Závoje. Kapří hlavy. Barokní postavy z pohledu. Velcí mořští koníci a pidi-mužici. Kudrnatiny připomínající střeva a jiné vnitřnosti. Krátery. Otlé zadky. Narůžovělí kanci.

Ta symfonie mraků, již naslouchal z okna malého oplu, mu dala prožít cestu v pokoji. Byl vysazen před nádražím, vzal zavazadlo z kufru a rozloučil se se zabijákem.

Nadechl se a opět vzlédl k nebesům: Mnohohlavý mrak drak za městem. Baseballové utkání s obřími palicemi. Boty a hadi. Lokomotivy, parníky vrážející do sebe a tříštící se v pobřežních vlnách. Množství páry, jako by oddechovali obři. Boj s drakem končil plichtou. Princezna se vrátila živá, zato se lidé sami od sebe budou hlásit a odcházet do dračích slují.

V Jiřím uzrálo rozhodnutí. Vrátil se domů a k dávné zálibě, již bylo sochařství. Začal modelovat sochy mraků. Odebral se na venkov. Koupil stodolu, v jejímž interiéru se chystá dílo. Nikoho dovnitř zatím nepustil. Vypadá to tam jako jeskyně. Štěrbínou se vstupuje do útrob díla. V nadhlavníku obrovské baldachýny. Na stěnách draperie, na boku cosi jako galerie. Tu a tam oblakové sloupy. Celé je to socha, která se prohlíží zevnitř, spíš cosi jako architektura.